

DOMINGU VI TEMPU KOMÚN – TINAN B

TEMA

Liturjia Domingu VI Tempu Komún nian apresenta mai ita Maromak ida nakonu ho domin, laran-di'ak/bondade no ternura, ne'ebé konvida ema hotu, feto no mane atu integra iha comunidade Maromak nia oan doben sira-nian. Nia la ezklui ema ida no la aseita katak, hodi nia naran, inventa sistema diskriminasaun eh marjinalizasaun maun-alin sira-nian.

Leitura dahuluk apresenta mai ita lejjzlasaun ne'ebé define forma atu trata ho ema moras-lepra sira. Ita haree oinsá husi ilas laloos Maromak nian ne'ebé ema sira iha, sira inventa mekanizmu sira diskriminasaun no rejeisaun hodi Maromak nia naran.

Evanjellu dehan mai ita katak, iha Jezús, Maromak tuun mai hasoru nia oan sira vítima rejeisaun no ezkluzau nian, laran sadia ba sira, lolo liman ho domin ba sira, liberta sira husi sira-nia terus, konvida sira integra an iha comunidade “Reinu” nian. Maromak la halo moruk ho diskriminasaun no denuncia nu'udar kontráriu ba Ninia projetu sira mekanizmu hotu opresaun nian hasoru maluk sira.

Leitura daruak konvida sarani sira atu soi nu'udar prioridade Maromak nia glória no maluk sira nia servisu. Ezemplu aas liu mak Kristu, ne'ebé moris obediénsai inkondisionál ba Aman nia projetu sira no halo nia moris sai don ida domin nian, atu lori ema sira nia libertasaun.

LEITURA I – Lev 13, 1-2.44-46

Livru Levítico nian trata, liuliu, kona-ba kestaun sira liga ho kultu (knaar amlulik sira-nian, membru husi tribu Levi nian). Literariamente, livru konsiste iha diskursu lubuk ida Jahwéh halo ba Moisés iha Sinai no iha nia esplika ba Povu sá mak nia tenke halo atu moris iha komuñau ho Maromak iha ámbitu Aliansa nian.

Iha realidade, livru apresenta konjuntu ida lei nian, ukun-fuan, ritu sira husi tempu no orijen oioin, ne'ebé teólogo sira “eskola saserdotál” nian tau hamutuk no elabora hikás. Maioria lei, ritu no ukun-fuan sira ne'e kona-ba vida kultu nian no hakarak hanorin ba Israel oan sira oinsá moris nu'udar Maromak nia Povu no hatán, ho forma adekuada, ba domin no solisitude Maromak Aliansa nian. Fundamentalmente, Levítico preokupa atu haburas iha fiar-na'in sira nia konxiénsia katak komuñau ho Maromak mak vokasaun loos ema nian.

Testu ne'ebé propoin ohin pertense ba parte datoluk Livru Levítico nian (kf. Lv 11-16), koñese nu'udar “lei pureza nian”. Nia apresenta tipu oioin “impureza” nian ne'ebé impede ema atu hakbesik ba santuáriu, nune'e mós ritu sira atu “purifika” ema.

Pureza eh impureza ne'ebé mosu iha Livru Levítico nian liga ho hanoin “tabu” nian ne'ebé espesialita sira istória relijiaun sira-nian koñese didi'ak. Tanba ema hakarak atu nia moris ne'e iha regra loloos atu proteje nia husi laran-ta'uk no risku ba buat ne'ebé sira labele kontrola, mak nia kria “tabu” oioin. Buat hotu ne'ebé anormal, ezesionál, la'ós baibain, misteriozu, halakon armonia no ekilibriu no bele hasai forsa boot ne'ebé ema labele kontrola no domina.

Husi tempu antigu kedas, mak “tabu” oioin bandu Israel oan sira atu iha kontaktu ho realidade ruma (raan, mate-isin, hahán ruma, nst). Se ema kona realidade sira ne'e nia sai “impuru”/foer. Kontakto ho “impureza” la'ós salan; maibé ema tenke “hamoos” “impureza” ne'ebé nia kona, lalais kedas. Bainhira purifika an ona mak nia bele hakbesik fali ba Maromak santu no estabelese komuñau ho Nia.

Kazu grave liu “impureza” nian ninia kauza mak moras ida – lepra. Ne’e mak realidade ne’ebé ita-nia testu ohin nian refere.

MENSAJEN

Ita-nia testu estabeselese prosedimentu atu adopta, iha kazu ema ruma kona “lepra”... Liafuan “lepra” iha ne’e hakarak dehan kona-ba moras kulit oioin, ne’ebé deforma ema nia aparénsia; la’ós de’it moras lebra ne’ebé ohin loron ita koñese.

Moras oioin kulit nian ne’ebé foti naran jerál “lepra” nian ba Israel oan sira mak estadu la’ós baibain no anormál, manifestasaun ida forsa misterioza, hamta’uk no amesa aromonia no ekilíbriu ezisténsia ema sira-nian.

Nune’e tenke hadook ema “leprozu” husi konvivénsia loroloron nian ho ema sira seluk. Medida ne’e, naturalmente iha intensaun ijiénika no atu evita kontájiu. Signifika mós, comunidade nia difikuldade atu hasoru buat ne’ebé la’ós baibain, estrañu, forsa misterioza no hamta’uk sira husi moras ne’e (lepra mak moras ida sira hakribi liu). Maibé, ema moras lepra sira nia ezkluzau husi comunidade iha razaun relijioza sira... Ba mentalidade tradisionál povu bíbliku nian, Maromak fahe ninia rekompensa sira no kastigu sira tuir ema nia komportamentu. Moras mak kastigu ida Maromak nian ba ema nia salan no infidelidade sira. Nune’e moras ida “lepra” mak kastigu todan ba salan boot ida. “Ema leprozu”, tuir povu bíbliku, mak maksalak ida Maromak fó malisan todan, lasoi atu hola parte ba comunidade Maromak nia Povu nian no labele admite iha asembleia sira iha-ne’ebé Israel selebra kultu iha Maromak santu nia prezensa.

Tanba sá mak “ema moras lepra” tenke apresenta an ba amlulik? Bainhira ema ida hatudu sai sinál salan no indignidade nian, autoridade kompetente (amlulik sira) comunidade santa nian de’it mak bele bandu sira. Amlulik la fó aimoruk no laiha funsaun terapéutika. Ninia asaun mak atu deside se ema ida iha kapasidade eh inkapasidade atu integra iha comunidade Maromak nia Povu nian no atu admite nia iha Maromak santu nia prezensa.

Buat ne’ebé grave liu no halo ita hakfodak mak, oinzá, hodi Maromak nia naran no Maromak nia Povu nia santidade, ema to’o kria mekanizmu sira rejeisaun nian, ezkluzau nian, marjinalizasaun nain.

LEITURA II – 1 Cor 10, 31-11,1

Testu ohin nian mak konkluzau hanorin nian kona-ba atitude hasoru problema han eh la han na’an hasae ba lulik sira (kf. 1 Cor 8-10). Ita haree ona iha domingu kotuk kona-ba ne’e... Na’an nia parte ida hasae iha templu pagaun sira nian faan iha merkadu. Sarani sira sosa na’an ne’e no uza nu’udar hahán loron ba loron. Situasaun ne’e hamosu kestaun ruma ba sarani sira: sosa na’an sira ne’e no han – nu’udar ema hotu halo – hanesan kompromete an ho kultu lulik nian. Ida-ne’e loos ga lae, bele ga labele?

Ita mós haree ona Paulo nia resposta: lulik sira la folin buat ida, la iha buat ida atu han na’an ne’e; maibé, tenke evita eskandaliza sira ne’ebé fraku: se iha perigu ne’e evita han na’an hasae nu’udar sakrifísiu iha santuáriu pagaun sira, atu keta falta karidade ba sira.

Iha konkluzau reflesaun nian kona-ba tema ne’e, Paulo foti fali no haktuir fali dadu fundamentál sira ne’ebé nia apresenta ona.

MENSAJEN

Ba kestaun sira han na’an lulik hasae iha templu pagaun nian, nune’e mós ba kestaun seluk, sarani sira tenke haree ba kritériu rua: iha atidade hotu, sarani sira tenke buka mak

“Maromak nia glória” no maun-alin sira nia di’ak. Ema sarani livre atu iha buat hotu ne’ebé la bá kontra nia fiar no kontra valór sira Evanjellu nian; maibé dalaruma, nia simu konvite atu husik nia direitu no nia liberdade ba buat di’ak aas liu, katak domin ba maluk sira. Lei domin nian tenke tau aas liu buat hotu, inklui “direitu sira” ema ida-idak nian; no domin bele ezijje atu ita la sai, iha kazu naran de’it, obstákulu ida ba Maromak nia glória, no obstákulu ba maluk sira nia salvasaun.

Sarani sira Corinto nian soi nu’udar ezemplu Paulo rasik. Nia la buka nia interese rasik, realizasaun pesoál ba nia projetu sira eh proteje nia direitu sira, maibé maun-alin sira nia di’ak. Iha buat ne’e, Paulo imita Kristu, ne’ebé la buka kumpre nia vontade, maibé Aman nia vontade no mate iha krús tan domin ba ema sira, atu hatudu ba sira dalan salvasaun nian. Kristu hakribi nia direitu no priviléjiu divinu sira tan domin no atu nune’e bele konkretiza Maromak nia projetu salvasaun ba ema sira. Ba Paulo, Kristu nia ezemplu mak fonte inspiradora ne’ebé kondisiona ninia atitude no komportamentu sira ho maluk sira... No fiar-na’in sira Corinto nian (no komunidadade sarani sira tempu no fatin hotu nian) simu konvite atu moris hanesan.

EVANJELLU – Mc 1, 40-45

Iha epizódiu Evanjellu ohin nian, Jezús kontinua kumpre misaun ne’ebé Aman entrega ba nia no haklaken “Reinu”. Proposta “Reinu” nian sai realidade ida iha mundu no iha ema sira nia moris, la’ós de’it iha liafuan, maibé mós iha Jezús nia jestu sira.

Ita haree Jezús iha ema moras lepra ida nia oin, iha fatin ida ne’ebé la dehan iha-ne’ebé. Leitura dahuluk domingu ne’e nian haktuir ona mai ita situasaun sosiál no relijioza ema lepra nian... Ba ideolojia ofisiál, ema leprozu mak maksalak ida no hetan malisan, vítima kastigu nian husi Maromak. Ninia kondisaun hasai nia husi komunidadade no impede atu nia tuir Maromak nia Povu nia asembleia. Nia tenke moris izoladu, hatais aat no aviza, hakilar ninia estadu impureza nian, atu ema ida keta hakbesik ba nia. Nia la iha asesu ba Templu, nune’e mós ba sidade santa Jerusalém, atu keta hafoer ho ninia impureza, fatin santu. Ema moras-lepra mak protótipu marjinalizadu nian, ema hakribi nia no hadook nia. Ninia kondisaun hadook nia husi ema nia komunidadade no husi Maromak rasik.

MENSAJEN

Ema moras lepra ida, ne’ebé ema hadook nia husi Povu santu Maromak nian, konsidera nu’udar maksalak no hetan malisan, bá “hasoru Jezús”. Provavelmente to’o ba nia tilun Jezús nia anúnsiu “Reinu” nian no loke ba nia orizonte ida esperansa nian. Hakaran atu sai husu situasaun mizéria no marjinalidade nian halo nia manán ta’uk atu kontra Lei no nia hakbesik an ba Jezús, hodi la respeita distánsia ne’ebé ema moras-lepra tenke mantein ho ema sira ne’ebé la moras. Nia koxiente kona-ba ninia dezesperu no deside atu muda ninia situasaun triste. Hasoru tiha Jezús, ema moras-lepra hatudu haraik an, maibé mós insistente (“tuku tuur ba rai no husu ba nia” – vers. 40), basá enkontru ho Jezús mak oportunidade ida libertasaun nian ne’ebé nia labele soe leet de’it. Buat ida de’it nia hein husi Jezús, la’ós de’it hetan isin di’ak, maibé mós hetan “purifikasaun” husi moras ne’ebé halo nia foer no lasoi atu pertense ba komunidadade ema sira nian («se ita hakarak ita bele “purifika ha’u”» – vers. 40; verbu gregu “katharidzô” uza iha-ne’e labele tradús nu’udar “kura”, maibé nu’udar “purifika” eh “hamoos”). Nia konfia iha Jezús nia kbiit, nia hatene katak Jezús de’it mak bele tulun nia supera ninia situasaun triste mizéria nian, izolamentu nian, indignidade nian.

Jezús nia reasaun la tuir ema judeu sira nia regra. Envezde hadook an husi ema moras-lepra no akuza nia kontra Lei, Jezús hateke ba nia ho “laran-sadia”, lolo liman ba nia no kona nia (vers. 41).

Lifuan “laran-sadia”, iha literatura Testamentu Foun nian, aplika de’it ba Maromak no ba Jezús. Baibain uza iha kontestu sira ne’ebé refere ba Maromak nia ternura ba ema sira... Jezús mak Maromak ho fuan nakonu ho domin ba nia oan sira, sai “laran-sadia” haree ema nia mizéria no terus.

Jezús ho jestu konkretu hatudu Maromak nia domin ba ema moras-lepra ne’e... Jezús lolo liman no kona nia. Jestu “umanu” ida, ne’ebé hatudu Jezús nia laran-di’ak no solidariedade ba ema; maibé jestu lolo liman nian ne’e iha signifikadu teolójiku kle’an, basá ne’e mak jestu ne’ebé akompaña, iha istória Ézodu nian, Maromak nia asaun libertadora ba nia Povu (kf. Ex 3,20;6,8;8,1;9,22;10,12;14,16.21.26-27; nst.). Maromak nia domin hatudu an liuhusi jestu libertadór, ne’ebé salva ema leprozu husi moris-atan nian ne’ebé moras ne’e tau nia bá.

Husi sorin seluk, hodi kona ema moras-lepra, Jezús kontra Lei. Halo nune’e, nia denuncia Lei ida ne’ebé kria marjinalizasaun no ezkluzau. Jezús, ho autoridade mai husi Maromak, hatudu katak marjinalizasaun ne’ebé Lei impoin la’ós espresaun Maromak nia vontade. Maromak la diskrimina ema ida, basá Nia hakarak hadomi no oferese liberdade ba nia oan sira hotu no ba ema hotu mak Nia konvida atu integra iha família “Reinu” nian, humanidade foun.

Jezús nia resposta verbál (“ha’u hakarak: sai mós bá” – vers. 41) konfirma ninia jestu. Hodi liafuan sira, Nia hatudu katak husi Maromak nia pontudevista, ema leprozu la’ós marjinal, maksalak ida ne’ebé hetan kondensasaun, ema ne’ebé lasoi, maibé nia mak Maromak nia oan ida ne’ebé Nia hadomi no hakarak oferese salvasaun no moris nakonu.

Purifikasaun ema moras-lepra nian signifika, uluknanai, katak “Maromak nia Reinu” to’o ona iha ema sira nia leet no haklaken mundu foun ne’ebé mosu ona iha ne’ebé Maromak halakon terus, marjinalizasaun, ezkluzau.

Purifikasaun ema moras-lepra nian signifika mós, sobu teolojia ofisiál ne’ebé konsidera ema leprozu simu malisan. Ne’e la loos – Jezús nia jestu hakarak dehan – katak ema leprozu la’ós impuru, ema ida Maromak abandona, prizioneiru kbiit demóniu nian. Maromak nia laran-sadia, laran-di’ak, ternura suli ba leprozu ne’e iha Jezús nia jestu ne’ebé salva no dehan ba nia: “Maromak hadomi ó no hakarak salva ó”.

Purifikasaun keprozu nian signifika, finalmente, katak Maromak nia Reinu la halo moruk ho rasizmu oioin: la iha di’ak no aat, oan no abandonadu, inklui no ezklui; iha de’it ema ho dignidade no labele, iha kazu naran de’it, hasai sira-nia direitu maski simples liu, no aat liután hodi Maromak nia naran.

Hotu tiha purifikasaun ema leprozu nian, Jezús hameno maka’as ba nia atu keta dehan buat ida ba ema ida (vers. 44). Jezús nia rekomendasaun ida-ne’e mosu dalabarak iha Evanjellu nu’udar Marcos haktuir (kf. Mc 1,34;5,43;7,36;7,36; etc.). Provavelmente, ida-ne’e mak buat ruma istóriu, Jezús rasik lakohi atu hamosu hanoin laloos eh atu ema simu nia ho razaun laloos. Tuir Mt 11,5, kura ema leprozu mak obra Mesias nian; nune’e, Jezús nia jestu define Nia nu’udar Mesias ne’ebé sira hein. Nune’e, iha Palestina ida iha-ne’ebé ema hein loos Mesias, Jezús hakarak evita título ne’ebé iha signifikadu oioin, basá liga ho perspetiva nasionalista no mehi luta polítika kontra okupante Roma nian. Jezús lakohi aumenta ai-maran ba ahi-lakan esperansa mesiánika nian, basá nia konxiente katak ninia mesianizmu la liu husi tronu polítiku ida (hanesan ema lubun-boot mehi), maibé husi krús. Jezús mak Mesias, maibé Mesias-atan, ne’ebé mai hasoru ema sira atu tranzmite ba sira projetu salvasaun Aman nian no liberta sira husi kadeia opresaun nian. Nia dalan liu husi terus no mate. Nia tronu mak krús, espresaun aas liu moris ida halo iha domin no saran an.

Ba leprozu ne’ebé moos ona, Jezús dehan ba nia atu hatudu an ba amlulik sira (vers. 44). Tuir Lei, leprozu ida bele integra an filafali iha komunidadade relijioza bainhira ninia isin-di’ak

hetan konfirmasaun husi amlulik ne'ebé halo funsaun iha Templu. Jezús aumenta tan: “atu serve nu'udar sasin ba sira”. Tanba ema moras-lepra nia kura Maromak de'it mak bele halo no hanesan ne'e duni mak akontese, nune'e, nia mak sinál mesiániku ida, faktu ne'e tenke serve ba líder sira Povu nian atu konklui katak Mesias to'o tiha ona no “Maromak nia Reinu” iha ona mundu nia leet. Tanba ne'e, ema leprozu ne'ebé purifika ona tenke sai “sasin” ida prezensa Maromak nian iha Povu nia leet no sinál ida katak tempu foun to'o ona. Maski iha evidénsia sira, lider judaiku sira kesi an ba sira-nia serteza sira, prekonseitu no priviléjiu sira lakohi simu Maromak nia novidade, novidade Reinu nian. Testu remata ho indikasaun katak ema leprozu ne'ebé hetan purifikasaun “hahú haklaken no habelar buat ne'ebé akontese”, maski Jezús impoin silénsiu ba nia. Marcos hakarak dehan katak ema ne'ebé koko Jezús nia kbiit salvasaun nian, sente impulsu atu sai profeta no sasin ba Maromak nia domin no laran-di'ak.